

## СТАНОВЛЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК НАУКИ

Селіванова Н.М., к.е.н, доцент,  
Стоянова Н.О.

*Одеський національний політехнічний університет*

Бухгалтерський облік, як і будь-яка інша економічна наука, має свої предмет, об'єкти, суб'єкти і метод (методологію). Наукове дослідження бухгалтерського обліку – це процес цілеспрямованого вивчення об'єкта з використанням наукових методів. Об'єкт – це те, на що спрямована пізнавальна діяльність дослідника, а предмет – власне те, що вивчається і досліджується. Метою бухгалтерського обліку є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан і діяльність підприємства [1].

Бухгалтерський облік як процес послідовного отримання і використання інформації на підприємстві для потреб управління, розкриває зміст бухгалтерського обліку, його предмет, а вивчення питань ведення обліку, способів і прийомів його здійснення розкриває його метод. Методологія бухгалтерського обліку включає сукупність як загальнонаукових, так і спеціальних, притаманних лише цій науці методів, що застосовуються для здійснення процедури обліку і розкриваються в окремих методиках.

Суб'єкт господарювання, як правило, наділений засобами, майном, здійснює господарську діяльність, направлену на отримання фінансового результату і зобов'язаний відповідно до чинного законодавства вести бухгалтерський облік і складати звітність. Під об'єктом обліку розуміють конкретний засіб (майно), джерело його утворення та його рух в процесі відтворення. Об'єктом обліку є також факти, дії і події господарської діяльності, які характеризують стан та використання ресурсів, процеси придбання засобів виробництва продукції та її збуту, розрахункові відносини підприємства з юридичними та фізичними особами, фінансовий стан та результати діяльності підприємства [2].

Дослідження сучасного стану будь-якої науки неможливе без осмислення її історичного розвитку. Прослідкувати процес становлення та розвитку облікової науки цікаво само по собі. При цьому потрібно, передусім, запитати: що ж вона собою представляє? Це стосується і бухгалтерського обліку.

Отже, що таке бухгалтерський облік і чому сьогодні, при переході до ринкових відносин, зростає інтерес до цієї науки з боку облікових працівників, підприємців та інших учасників ринку? Пошук відповідей на ці та інші питання є важливим та принциповим моментом професійної підготовки. Від того, як на початку вивчення будуть розкриті цілі бухгалтерського обліку, залежить правильність розуміння суті професійної діяльності, культури поведінки бухгалтера і аудитора.

Вивчення основних етапів розвитку бухгалтерського обліку є необхідним для правильної оцінки його стану сьогодні і можливих напрямів подальшої еволюції. Скільки існує процес бартерного або грошового обміну, стільки існує і облік. Але і сьогодні поки що нікому невідомо, хто ж дійсно став його винахідником. Зазвичай вік обліку сумнівам не піддається – облік у його найперших проявах визначається як сучасник первіснообщинного ладу.

На питання, коли все ж таки виникла бухгалтерія, вчені не дають єдиної відповіді. Їх думки розділились на наступні: 6 тис. років тому, тобто тоді, коли почалася цілеспрямована реєстрація фактів господарського життя; близько 500 років тому, коли вийшла відома в усьому світі праця Луки Пачолі і почалося письмове обґрунтування обліку; 100 років тому, коли з'явилися перші теоретичні розробки. Всі ці відповіді, підходи, узагальнення є

справедливими, адже 6 тис. років бухгалтерія існує як практична діяльність, рахівництво, спосіб розуміння і відображення господарського процесу – як його мова; 500 років бухгалтерія існує – як предмет літературного викладення, частина літературної мови і 100 років існує як самостійна наука-рахунковедення – як спосіб розуміння обліку, його мова. Рахівництво і рахунковедення з цього моменту існують паралельно і самостійно.

З розвитком обмінних відносин облік розвивався і вдосконалювався. З'явилась необхідність в міновому еквіваленті. Кожне плем'я обирало предмети власної праці в якості засобу обліку в процесі обміну. В якості мінового еквіваленту в процес рахування залучались камінці, палички, раковини, прикраси і інші предмети. «Рахування камінцями» – так з латини перекладається слово «калькуляція» («calcul» – «камінець»).

Бухгалтерський облік був викликаний до життя самою господарською діяльністю людини. З історичних облікових документів, які збереглися до сьогодні, видно, якою повагою користувалися в давнину бухгалтери і як цінувалась їх справа. Облік називали таємницею богів, в яку посвячували лише обраних. І все ж таки, цілковито очевидно і логічно, що розвитку бухгалтерського обліку сприяли прогрес, стабільність, більш повна реалізація суспільних потреб. У зв'язку з цим важливого значення набуває періодизація розвитку бухгалтерського обліку. Вона дозволяє прослідкувати історичну логіку, підійти до усвідомлення процесу зміни епох.

В літературі не існує єдиної думки щодо періодизації розвитку бухгалтерського обліку, але на увагу заслуговують такі підходи [3].

Одна група авторів виділяє два основних періоди: долітературний і літературний.

Перший період характеризувався виникненням різних способів реєстрації фактів в облікових регістрах (журналах, відомостях тощо) у вигляді систематичних і хронологічних записів. Вершиною періоду становлення бухгалтерського обліку було широке розповсюдження методу подвійного запису.

Другий період припадає на час революційних перетворень в галузі виробництва, розвитку різних форм товарних операцій та збільшення обсягів торговельних, фінансових та інших операцій не тільки в окремих країнах, але й у всьому світі. В цей період видається досить велика кількість праць з обліку, виникають різні напрями. Історичне значення цього періоду полягає в тому, що саме тоді були визначені основні напрями науки "рахівництво", за якими відбувся її подальший розвиток [4].

Якщо в XIV-XVI ст. були лише перші ознаки існування бухгалтерського обліку як науки, то у XVIII-XIX ст. він стає ґрунтовною класичною науковою дисципліною. У другій половині XIX ст. – на початку XX ст. майже всі європейські держави переживали складний період у своєму історичному розвитку. Це був час буржуазно-демократичних і соціальних потрясінь у Європі, що мали вплив на розвиток культури, освіти і науки. Крім того цей період характерний значним розвитком бухгалтерської наукової думки у різних країнах світу, про що свідчить поява великої кількості наукових праць з обліку.

Саме в ці роки у своїх наукових працях учені поступово дійшли висновку, що бухгалтерський облік є наукою. Були визначені предмет і об'єкти бухгалтерської науки, уточнені її методи, науково обґрунтовані категорії обліку, здійснена їх класифікація, розроблені методологічні основи бухгалтерської науки.

Кожна епоха висуває своїх учителів. Спочатку це були італійці, потім їх змінили французи, німці. Пізніше всі погляди були звернені до американців, які зуміли створити свою школу бухгалтерського обліку. Найбільш яскраві її представники – А. Лерч (1866-1936), Р.Х. Монтгомері (1872-1953), В.Е. Пагон (1889-1991), Д.О. Мей (1875-1961) – відомі в усьому світі.

В епоху величезних політичних, економічних і технічних змін, що відбуваються у світі, роль бухгалтерського обліку непомірно зростає. Збільшується потреба в отриманні все нової

і нової інформації в найрізноманітніших сферах діяльності, про які гадки не мали кілька років тому. Технічні прийоми ведення обліку у різних країнах у зв'язку з розширенням світових економічних зв'язків, виникненням великої кількості міжнародних корпорацій, стали потребувати вдосконалення щодо стандартизації.

На початок 70-х років ХХ ст. відмінності в облікових системах стали заважати, що зумовило виникнення ідеї стандартизації бухгалтерського обліку. Серед промисловців, банкірів, інвесторів з'явилося свого роду гасло: «Бухгалтери всіх країн, єднайтеся!» І 29 червня 1973 р. було утворено Міжнародний комітет з розробки бухгалтерських стандартів. До комітету увійшли представники 14 країн світу [5].

Початком процесу стандартизації в Україні можна вважати прийняття Державної програми переходу на міжнародну систему обліку і статистики, прийняту в міжнародній практиці систему обліку і статистики відповідно до вимог розвитку ринкової економіки, що була затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 4 травня 1993 р. № 326. Нині перед науковцями і практиками бухгалтерського обліку в Україні стоїть нове завдання – перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), що розробляються Комітетом з Міжнародних стандартів [6]. Це завдання зумовлене не тільки інтеграцією України у світову економіку, а й необхідністю успішного ведення бізнесу.

Сучасний бухгалтер займається не тільки веденням рахунків, але й іншою діяльністю, що включає планування і прийняття рішень, контроль, оцінювання та аналіз господарської діяльності. Сучасний бухгалтер має задовольняти потреби тих, хто використовує облікову інформацію, незалежно від того внутрішніми чи зовнішніми споживачами цієї інформації вони є.

#### **Література:**

1. Бухгалтерський облік: Підручник / С.Р. Богомолець, Р. В. Алексеева, Тоцо Алавердова; Під ред. Ц. Р. Богомолець. – М.: МФПУ Синергія, 2013. – 720 с.
2. Соколов Я. Ст. Бухгалтерський облік як сума фактів господарського життя: Навчальний посібник / Я. В. Соколов. – М.: Магістр, ИНФРА-М, 2010. – 224 с.
3. Бугинець Ф.Ф. Історія бухгалтерського обліку: / Навчальний посібник – 2-е вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2001. – 512 с.
4. Кіндрацька Л.А. Сучасні концепції бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / Л.А. Кіндрацька. – Режим доступу: <http://dislib.ru/ekonomika/10403-1-sovremennie-konceptii-buhgalterskogo-ucheta-teoriya-metodologiya.php>.
5. Пушкар М.С. Історія обліку та контролю господарської діяльності: Навч. Посібник / Пушкар М.С., Гавришко Н.В., Романів Р.В. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 223 с.
6. Звітність підприємств: [навч. посібн. для студентів вищих навч. закл.] / С.В. Філіппова, Є.І. Масленніков, О.В. Побережець, С.О. Черкасова. – Одеса: Прес-кур'єр, 2015. – 188 с.